

Amb el príncep Lichnowsky per les guerres carlines

Joan Perucho el va fer triscar amunt i avall a 'Les històries naturals' (1960); Raül Garrigasait el recuperà a 'Els estranys' (Edicions del 1984, 2017) i Albert Villaró, l'any passat, el va convertir en un covard a 'La companyia nòrdica' (Columna, 2020). El príncep Lichnowsky (Txèquia, 1814 - Alemanya, 1848), un prussià que es va unir voluntàriament al bàndol carlista, deixà les seves impressions del país en un llibre de memòries.

Per Àlex Milian / @alexmilianbeser

El príncep Felix Maria Vincenz Andreas Lichnowsky continua cavalcant per pàgines de bona literatura. L'escriptor Joan Perucho (Barcelona, 1920-2003) va convertir aquest personatge real en un secundari estrofolari de *Les històries naturals*, la seva gran ficció de fantasia i història que introdueix un vampir a la Primera Guerra Carlina.

Lichnowsky, prototip del legitimista europeu (contrari al liberalisme i defensor de les monarquies tradicionals), es va presentar voluntari a les files del carlisme amb 23 anys i va deixar escrites unes memòries que recorren el conflicte des del març del 1837 fins al març del 1839. *Records de*

la guerra carlina, publicat en alemany el 1844 i sense versió encara en català, comença com una distanciada descripció del conflicte i acaba com una peculiar barreja de novel·la de viatges i aventures.

Precisament, la traducció al català d'aquests *Records de la guerra carlina* és el punt de partida d'*Els estranys* (Edicions del 1984), la novel·la de Raül Garrigasait que recuperava Lichnowsky el 2017. En aquesta obra, guanyadora dels premis Llibreter i Òmnium a la millor novel·la de l'any, el narrador descobria, entre els arxius de Lichnowsky a la Staatsbibliothek de Berlín, un manuscrit que relata l'experiència d'un altre vo-

luntari prussià a les guerres carlistes: Rudolf von Wielemann. En aquest cas es tracta d'un personatge sense referències històriques —totalment de ficció— que Garrigasait inventa per reconstruir la Solsona d'aquella primera carlinada des dels ulls d'un estranger culte i refinat. Una ciutat que el mateix Lichnowsky, als seus *Records...* ja suggeria caòtica: “Els salons del Bisbat s'omplien tots els matins de personatges originals; tots pretenien ser herois, tots volien manar i cap obeir; per tot arreu se sentien queixes amargues”.

El Wielemann de Garrigasait domina l'alemany i el francès però s'hi troba esmaperdut: “A tot arreu topava colles de guerrillers esparcats que bevien, fumaven i jugaven a clavar-se empentes per sorpresa. Algun cop se li adreçaven i ell no es veia amb cor de girar-los l'esquena. El seu aspecte els divertia. Li feien preguntes; Wielemann no les entenia, però s'imaginava que s'interessaven pel seu origen.

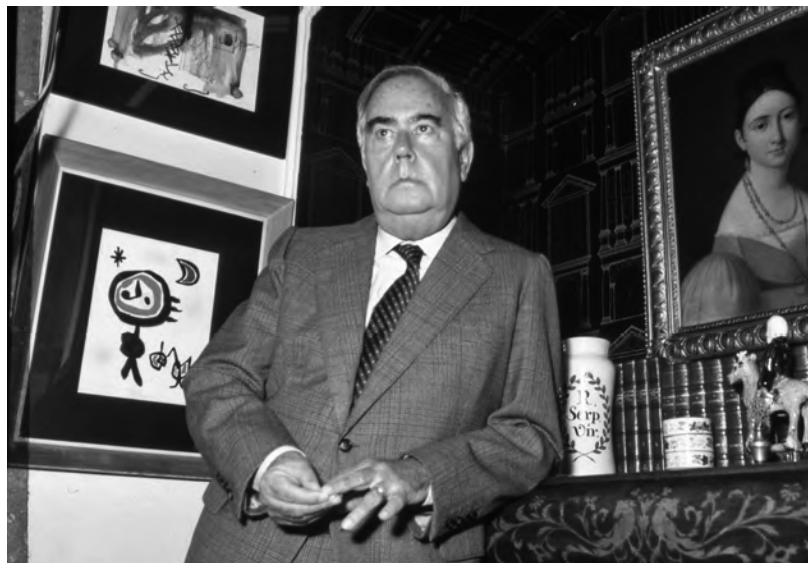
—Je suis allemand de Prussie. Prussien. Prusse.”

L'andorrà Albert Villaró, que no pot resistir-se a introduir un altre estranger a les guerres carlines a la seva última incursió al gènere d'aventures, *La companyia nòrdica* (Columna, 2020), trobarà un manuscrit d'Ulrich von Wilamowitz, en aquest cas un personatge a mig camí entre la història i la ficció. I també Von Wilamowitz es trobarà amb Lichnowsky, precisament a Solsona: “El general és, sens dubte, prussià: es veu d'una hora lluny, pels bigotis i la mosca a la moda de Berlín, per l'accent, pel color de palla bruta dels cabells i pels ulls verd pàl·lid. Sí, he ensopegat amb un compatriota, una circumstància terrible que he evitat des del primer dia”.

Com qui no vol la cosa, Villaró dona a un personatge solsoní el cognom de l'autor d'*Els estranys*, “el doctor Garrigasait”, un canonge que acull a casa seva un dels protagonistes de *La companyia nòrdica*.

Un viatge per la guerra

Joan Perucho va ser molt dur amb el personatge de Lichnowsky, però l'aventura del seu heroi (Antoni de Montpalau) és un viatge pels escenaris de la guerra carlista com ho són també els *Records de la guerra carlina* de Lichnowsky. Perucho farà viatjar Montpalau des de Barcelona fins a Pratdip (Baix Camp), i després a Morella, a través dels Ports de Beseit, per acabar a Berga via Gandesa. Per contra, el seu Lichnowsky —que persegueix la mateixa ombra assassina que Montpalau— va una mica perdut pels camins catalans. A *Joan Perucho i la literatura fantàstica* (reeditat el 2019 per Empúries), el crític Julià Guillamon explicava així el paper de l'alemany a *Les històries naturals*: “El príncep de Lichnowsky és una caricatura: arriba a deshora i fa tard a tot arreu. Se sent

DOMENECH UMBERT

important en la missió que li han encarregat de localitzar el Mussol. Però sabem que no la podrà complir perquè va sempre a quarts de quinze”.

En canvi, el Lichnowsky històric va voltar molt i va acabar coneixent el territori. L'aventurer alemany va entrar pel País Basc, va travessar l'Aragó fins a Catalunya i després va baixar fins a València, des d'on va prendre el camí de Madrid —amb el pretendent i amb Ramon Cabrera—, abans de tornar novament a Catalunya.

La seva primera impressió del Principat des del Solsonès és descriptiva: “A les quatre de la matinada vam sortir de Solsona i vam pujar al cim més elevat de les muntanyes que es troben a l'oest de la ciutat i que travessen el país des de la Seu d'Urgell fins a l'Ebre. (...) Distingim també a simple vista dues fortaleses de primer ordre, Cardona i Manresa, i allà lluny, els pics de Montserrat, coronats per cent ermites, la silueta pelegrina dels quals sembla una mà immensa aixecada cap al cel. Montserrat es veu des de qualsevol punt de Catalunya, dominant totes les altures”.

En canvi, la descripció que fa del Baix Ebre és molt diferent: “El 2 de juliol [de 1837] vam deixar Xerta i vam entrar en una regió tan bella que el seu record no pot esborrar-se quan s'ha recorregut. Jardins florits, prats, la frescor constant dels quals està assegurada per nombrosos rierols, boscos de tarongers, de figueres i de garrofers, enmig dels quals es destacaven alguns grups de palmeres. Al llarg dels camins, avingudes de magraners i de moreres presentaven un aspecte deliciós. Fins on era capaç d'albirar eren terres ben conreades, cobertes d'arbres. Els camps estaven travessats per canals de reg; a través dels massissos de baladres i ametllers es veien cases precioses amb les finestres obertes, que permetien entrellucar mosaics de diversos colors”.

Joan Perucho va fer una caricatura del príncep Lichnowsky a *Les històries naturals*.

→

→ La prosa de l'alemany, que fins aquí s'ha contingut força amb les descripcions, es desboca en parlar del sud de Catalunya: "Era el país dels romanços i de les llegendes espanyoles, el que celebraven els cants orientals. Cada torre en ruïnes, cada vall pintoresca amagava records romàntics, Ruy Díaz de Vivar, el Cid Campeador i la seva espasa meravellosa; Boabdil i la història dels Zegrís i dels Abencerrajes es desenvolupaven a la imaginació; pensàvem en les gestes del cavaller Pascual Vivar de Gormaz, en Sant Jordi, que va vindre per ajudar-lo, en les quatre Ordes militars, que van rebre el baptisme de sang, amb tots els herois que la imaginació reproduïa als nostres ulls".

Acte seguit, Lichnowsky no pot evitar la comparació amb els territoris que ha visitat abans: "Recordant les àrides planúries de l'Aragó, les serres salvatges de Catalunya i les misèries passades, ens semblava somiar. Apel·lo a tots els que han travessat aquest país encantador, que comprendran el meu entusiasme".

L'entusiasme de Lichnowsky no es tornarà a repetir fins a arribar a València: "La bellesa i fertilitat d'aquesta terra privilegiada són impossibles de descriure. No hi ha ciutat a Europa amb una rogalia comparable a la de València. (...) Vam acampar prop de València, a Burjassot. Des de la terrassa de l'habitació de l'Infant vèiem València la Real, amb les seues 70 torres i cúpules, el boscatge de les seues palmeres que li donen un aire a ciutat oriental, i l'horta que l'envolta com una immensa garlanda".

El personatge històric i el literari

Tant Perucho com Villaró projectaran a poc a poc una imatge negativa de Lichnowsky. Perucho ja comença suggerint-ne certa altivesa: "El príncep Fèlix Maria Vicenç Andreu Lichnowsky, comte

L'alter ego de Raül Garrigasait a la novel·la *Els estranys* troba un manuscrit inèdit sobre les guerres carlines quan treballa en la traducció dels records de guerra de Lichnowsky.

de Werdenberg i senyor de Woschutz, sentí en el seu cor, als vint-i-tres anys, tot el fervor i l'entusiasme de la causa reialista, i, militar de professió en l'exèrcit de l'altiva Prússia, corregué a oferir la seva espasa al pretendent Carles, quan aquest s'aixecà a les províncies basques contra el govern francmaçònic i lliurepensador de Madrid. Educat en l'ambient cultural del castell de Graetz, prop de Troppau, i en el del palau de Krzyzanowitz, a Ratibor, hereu d'una de les més vastes fortunes de tot Alemanya, el príncep era un aficionat a les belles lletres i tocava delicadament i amb gust el flautí, instrument en aquell temps de moda en les múltiples corts reials".

Villaró, en canvi, el farà violinista i antagonista del protagonista de *La companyia nòrdica*, a pesar dels trets comuns que els podrien unir, ja que tots dos són alemanys i toquen el violí: "És quatre o cinc anys més jove que jo —narra Von Wilamowitz— i, tot i que mai no hem coincidit, prou que n'he sentit a parlar moltes vegades. És silèsia, com jo, però de més al sud, de la Silèsia austríaca. Els Lichnowsky són, tanmateix, un llinatge molt conegut. Tenia present que un d'ells, el pare o, atesa la joventut del príncep, més probablement l'avi, havia estat alumne de Mozart i, més tard, protector generós de Beethoven, que li va dedicar, en justa correspondència, una de les primeres simfonies. La segona, potser?".

El que més el distanciarà Wilamowitz de Lichnowsky és que el príncep posseeixi un violí dels més cars, un Steiner, que va pertànyer al mateix Johann Sebastian Bach: "Encara l'odio més. Una repulsió nascuda a les vísceres, animal i, per tant, incontrolable, i el que és pitjor, evident i de mal dissimular. Hauria dit, a més, que el sentiment és recíproc. El comte Lichnowsky és el tipus de personatge que vull evitar a qualsevol preu, el senyoret de casa bona que se'n va a fer el salvapàtries allà no se li ha perdut res. Si fa no fa com

El protagonista de *La companyia nòrdica*, d'Albert Villaró, odia Lichnowsky per ser un "salvapàtries" com ell mateix i per posseir un violí Steiner.

jo. I, per acabar-ho de fer més fàcil, em refrega pels morros aquell instrument prodigiós".

En contrast amb les versions literàries de Lichnowsky, el personatge real criticava l'arrogància, tot i que sovint també era víctima dels prejudicis, com quan comparava els caràcters de bascos, aragonesos i navarresos: "El caràcter [de bascos i aragonesos] és, igualment, molt diferent. Els bascos sumen a una gran altivesa aristocràtica certes idees de llibertat republicana i fins i tot en les classes inferiors es troba una urbanitat que no he vist enlloc. Es moderen davant dels estrangers, i saben evitar a la conversa allò que els pogués molestar. Ni tenen la meticulosa i pesada cortesia de la resta d'espanyols ni la rudesia dels navarresos, el to dels quals, fins i tot quan volen ser amables, és ple de rudesia. Quan us interpel·la un navarrès el seu 'vostè', sortint del fons de la gorja, ja sona a arrogància". I reblava: "Sospito que han pres aquestes formes aspres dels seus veïns aragonesos, que passen per ser el poble menys educat de la Península".

Com a bon alemany, Lichnowsky se sorprèn principalment per la caòtica organització de l'exèrcit carlí, sobretot a Catalunya, on estava organitzat en partides i "cadascuna prenia el nom del cap, el qual anomenava als soldats 'la meua gent', i la tropa s'anomenava 'la gent' de tal o qual, com si fossin criats. La confusió augmentava pel costum que tenien els caps catalans d'adoptar un nom de guerra o malnom: Porredón, Pons, Ibáñez, Sobrevias, Tristany signaven amb els seus noms, però les seves guerrilles s'anomenaven 'la gent' de Ros d'Eroles, Pep de l'Oli, Llarg de Copons, Muchacho, Mossèn Benet, fins al punt que els soldats ignoraven els noms reals dels seus caps". Aquesta organització —denunciava Lichnowsky— representava un "abús" que "feia impossible la seva destitució o el seu càstig".

Malgrat tot, comparat amb els llibres de viatgers del segle XIX, els *Records*

de Lichnowsky demostren un coneixement pràctic del terreny molt profund. La descripció de la Catalunya del Nord n'és una prova: "Ens acomiadarem de les belleses del Languedoc i de les belles aigües del Garona i aviat vam arribar a Perpinyà. L'aspecte de la ciutat, la llengua i els vestits dels seus habitants, els noms dels seus llocs, de les muntanyes, dels rius, tot recorda que aquest país és francès únicament per una annexió política. El gran sistema anivellador i de centralització que integra França no ha pogut naturalitzar-se encara entre el poble. Perpinyà, a pesar de la seva Prefectura, dels seus treballadors i de la seva guarnició, sembla més un poble català que una ciutat francesa. L'antic dialecte romanç (la llengua d'Occ) s'ha conservat entre el poble amb una barreja de veus àrabs, de la mateixa manera que en l'altre extrem del Pirineu s'ha conservat la llengua basca en tota la seva puresa i seria inútil dirigir la paraula en francès a un natural del país".

El final de Lichnowsky el sintetitza Garrigasait amb quatre frases a *Els estranys*. En tornar a Alemanya, va ser elegit diputat al parlament nacional de Frankfurt i, com a representant de la dreta, "va especialitzar-se a abocar sarcasmes refinats sobre els qui tenien més fe en el progrés, a dir-los amb una oratòria pirotècnica que no sols estaven profundament equivocats, sinó que a més a més li mereixien un menyspreu insondable". Fins al dia que, "com dominat per un pressentiment, va pronunciar un discurs reposat i raonable, una gran crida a la reconciliació". Però justament aquell dia va esclatar una "nova revolució popular" i "les masses en armes van descobrir-lo quan sortia de Frankfurt, van perseguir-lo, van perdre'l de vista, van retrobar-lo amagat a la cabana d'un hortolà, se li van llançar a sobre amb fustells i punys i dents, com caníbals, es va arribar a dir".

Davant d'aquest final qualsevol al·lusió a la immortalitat del personatge literari sonaria a tòpic cruel. •

#Nou Temps

EL PRIMER
SETMANARI
EN CATALÀ

EL NOSTRE,
EL TEU!

www.eltemps.cat

FES-TE'N SUBSCRIPTOR

a subscripcions@eltemps.cat
o telefona al 902 131 025